

ЦЕНТРАЛНОЕВРОПСКА ЗОНА СЛОБОДНЕ ТРГОВИНЕ „ЦЕФТА 2006“

Весна Петровић
Дунав осигурање, Београд

Никола Петровић и Славољуб Вујовић
Висока пословна школа струковних студија, Чачак

За будућност Старог континента од суштинског је значаја стабилност и безбедност земаља југоисточне Европе. Споразумом ЦЕФТА 2006 потврђена је одређеност земаља региона за стварање савременог, либерализованог тржишта, у којем ће бити укинуте царине и друге трговинске баријере у међусобној размени.

У раду је учињен осврт на стварање зоне слободне трговине у југоисточној Европи. Указано је на подручја усклађеног деловања региона, као и на основне карактеристике споразума.

Преференцијални статус, односно царинске повластице у увозу, земља чланица ЦЕФТА даје само производима који потичу (имају порекло) из друге земље у оквиру зоне, уколико је поднето: а) уверење о домаћем пореклу робе ЕУР. 1, или б) изјава на факури.

У раду је приказана и компаративна анализа спољнотрговинске размене Србије са чланицама ЦЕФТА, главним спољнотрговинским партнерима (период 2006–2009).

Кључне речи: *Споразум ЦЕФТА 2006, зона слободне трговине, робна размена, уверење ЕУР. 1, изјава на факури.*

Стварање зоне слободне трговине у југоисточној Европи

За Европску унију од суштинског су значаја стабилност и безбедност Старог континента. Ти циљеви су неоствариви уколико постоје конфликти, организовани криминал, трговина људима и кријумчарење оружја на простору југоисточне¹ Европе (ЈИЕ), јер се одатле могу лако пренети на целу Европу. Дугорочна стабилност земаља овог региона подразумева, поред осталог, успостављање чвршћих међусобних односа, који пресудно зависе од њихове економске сарадње.

Ради унапређења трговинских веза и политичких односа у региону покренуте су бројне иницијативе, од којих је најамбициознија Пакт стабилности југоисточне

¹ Географски посматрано, југоисток Европе (Балканске земље) обухвата девет земаља: Србију, Црну Гору, Босну и Херцеговину, Хрватску, Македонију, Румунију, Бугарску, Албанију, Грчку и Мађарску.

Европе.² Тако су 27. јуна 2001. године у Бриселу, под окриљем Пакта стабилности, земље ЈИЕ (СРЈ, БиХ, Хрватска, Македонија, Румунија, Бугарска и Албанија) потписале **Меморандум о разумевању о либерализацији и олакшавању услова трговине** (касније се придружила и Молдавија). Земље потписнице Меморандума сагласиле су се да ради повећања међусобне трговине и привлачности региона за стране инвестиције приступе закључивању билатералних споразума, којима ће предвидети мере за либерализацију и олакшавање међусобне робне размене.

Ради успостављања јединственог тржишта земаља југоисточне Европе започет је процес потписивања билатералних споразума (укупно 32 споразума о међусобној либерализацији трговине индустријским и пољопривредним производима). Државна заједница Србија и Црна Гора³ закључила је, у оквиру Пакта за стабилност ЈИЕ, билатералне споразуме о слободној трговини са БиХ, Хрватском, Албанијом, Македонијом и Молдавијом.

Показало се, међутим, да је примена мноштва билатералних споразума прилично компликована за привреднике и државну администрацију, првенствено царинске органе. Структура тих споразума многоме је слична, што је указивало на могућност израде јединственог, хармонизованог текста споразума о слободној трговини. Ради тога, Светска банка је анализирала дотадашња искуства у либерализацији трговинске сарадње између земаља које су закључиле Споразум о слободној трговини у централној Европи (ЦЕФТА).

Подсетимо да је формирање централноевропске зоне слободне трговине извршено на иницијативу Европске заједнице да земље централне Европе међусобно ближе економски и политички сарађују, уместо ослањања на Заједницу. Октобра 1991. године постигнут је **Споразум о слободној трговини у централној Европи – ЦЕФТА** (*Central European Free Trade Agreement*), који је потписан 21. децембра 1992. године у Кракову, у Пољској. Њиме је било предвиђено постепено укидање царинских и других ограничења између земаља (тзв. Вишеград) оснивача ЦЕФТА (Пољска, Чехословачка и Мађарска) до 01. јануара 2001. године. У међувремену, Чехословачка је подељена на Чешку и Словачку, а нове придружене чланице ЦЕФТА касније су постале Словенија, Румунија, Бугарска, Хрватска и Македонија, па је након свега зону чинило 9 земаља чланица. Као резултат њихове сарадње удвостручена је трговина између земаља чланица зоне и обновљена робна размена између некадашњих чланица СЕБ-а. Практично, ЦЕФТА је представљала припрему за пријем земаља чланица у Европску унију. Светска банка је управо анализирала значај ове зоне са становишта побољшања припремљености земаља чланица за улазак у Унију. Инспирирана управо тим претпријемним искуствима, банка је оценила да би такав пут био од користи и за земље потписнице Меморандума. Сугестију банке прихватила је и Европска унија, полазећи од чињенице да би отклањањем препрека у међусобној трговини земаља ЈИЕ, била олакшана робна размена, што би значајно подстакло стране директне инвестиције. На тој основи убрзао би се

² Оснивање „Пакта стабилности југоисточне Европе“ започело је маја 1999. године, у време бомбардовања СРЈ, на иницијативу Немачке, као председавајуће Европској унији. Декларација о Пакту донета је јуна 1999. године у Келну. Као циљеви Пакта промовисани су безбедност, изградња демократских друштава, економска обнова и развој региона, као и развој добросуседства, повратак избеглица и интеграција земаља региона у европске структуре.

³ Изван оквира Пакта за стабилност, наша земља је 2000. закључила Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом.

економски опоравак и успоставила политичка стабилност земаља региона. И више од тога, биле би извршене њихове припреме за интеграцију у европске структуре, што је препорука и приоритет Уније. Пет првих земаља (Мађарска, Чешка, Словачка и Словенија) напустиле су ЦЕФТУ 2004. године, са учлањивањем у ЕУ. Уласком Румуније и Бугарске у Европску унију (2007. године) и ове земље су иступиле из ЦЕФТА споразума.

Септембра 2005. године, на састанку у Женеви, Европска комисија је преко Пакта за стабилност југоисточне Европе преузела иницијативу за стварање једне слободне трговинске зоне између земаља западног Балкана и земаља источне Европе (Румунија, Бугарска, Молдавија, Србија и Црна Гора, Босна и Херцеговина, Косово и Метохија и Македонија).

На иницијативу ЕУ, на самиту премијера земаља југоисточне Европе, одржаном 19. децембра 2006. године у Букурешту потписан је измењен и допуњен Споразум о слободној трговини у централној Европи, чиме је успостављена зона слободне трговине у ЈИЕ. **Споразум о измени и приступању Споразуму о слободној трговини у централној Европи (ЦЕФТА 2006)** потписали су: Србија, Црна Гора, БиХ, Хрватска, Македонија, Бугарска, Румунија, Молдавија, Албанија и УНМИК у име Косова и Метохије, у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности УН. Заправо, оне су приступиле Споразуму о слободној трговини у централној Европи (ЦЕФТА), уз измене и допуне у чл. 3. Текст Споразума ЦЕФТА, са изменама и допунама у поменутом члану, представља Споразум о изменама и приступању Споразуму о слободној трговини у централној Европи (ЦЕФТА 2006). То представља примену споразума, закљученог 1992. године у Кракову (ЦЕФТА), на регион ЈИЕ (ЦЕФТА 2006).

Основни циљеви и подручја усклађеног деловања земаља ЦЕФТА 2006

ЦЕФТА је савремени регионални трговински блок који се заснива на примени преференцијала за производе пореклом из земаља уговорница. Земље потписнице Споразума обавезале су се на успостављање зоне слободне трговине у југоисточној Европи, сагласно правилима Светске трговинске организације (СТО). Зона ће бити основана у прелазном периоду који треба да буде окончан најкасније 31. децембра 2010. године. То значи да ће до истека тог периода бити укинут тренутно важећи мањи степен заштите пољопривредних производа (који се разликује од земље до земље), да би након тога функционисало либерализовано тржиште, у којем ће бити потпуно укинуте царине и друге трговинске баријере. Основни циљеви Споразума су:

1. укидање квантитативних ограничења, царина и других дажбина и, на тој основи, формирање заједничког тржишта производа и услуга, од око 30 милиона потрошача;
2. обезбеђење подједнаких услова конкуренције и постепено отварање тржишта за јавне набавке, у свим земљама чланицама ЦЕФТА;
3. побољшање услова за даље унапређење улагања у регион ЦЕФТА, укључујући и стране директне инвестиције.

Режимом слободне трговине обухваћен је извоз и увоз индустријских и пољопривредних производа између земаља региона. Саставне делове Споразума чине

анекси, којима је извршена хармонизација раније закључених билатералних споразума. До ступања на снагу Споразума (2007. год.) укинуте су царине које су биле у супротности са чланом VIII Општег споразума о царинама и трговини (ГАТТ).

Основна подручја усклађеног деловања земаља ЦЕФТА су:

а) Индустијски производи. До краја јуна 2008. године, у региону је успостављена пуна либерализација размене индустријским производима. Укинуте су све царине на увоз робе и све увозне дажбине фискалне природе у трговини између држава потписница Споразума. Као и већина земаља потписница, наша земља је у потпуности либерализовала међусобну трговину индустријским производима још од почетка 2007. године.

б) Пољопривредни производи. У погледу размене пољопривредних производа, ЦЕФТА споразумом није постигнута додатна либерализација, али то је интенција у процесу даље доградње и реализације усвојеног Споразума. Практично, задржане су повластице у међусобној размени, утврђене раније донетим билатералним споразумима. Тако је анексима Споразума утврђена листа од 55 група производа код којих је за све земље увоза царина нула. Остварена је потпуна либерализација промета пољопривредних производа наше земље са БиХ, Македонијом и Црном Гором. Међусобно је либерализован и промет највећег броја пољопривредних производа са Молдавијом. У размени са Хрватском, око 60% тарифних позиција потпуно је либерализовано, а око 40% позиција је под одређеним мерама увозне заштите. Са Албанијом је око 10% са нижом царинском стопом у оквиру квота.

Србија је током 2009. године наставила преговоре о пуној либерализацији пољопривредних производа. Договорене су олакшице у промету ових производа, а већ од средине 2010. године потпуно ће се либерализовати размена пољопривредних производа са Албанијом о Молдавијом. Разговори ће се наставити и са Хрватском о смањивању нивоа заштите у промету пољопривредних производа. Ипак, већ сада је извесно да ће, са том земљом, од 2011. године бити ослобођено царине чак око 72% пољопривредних производа, док ће се знатно повећати количине артикала који се увозе на темељу договорених квота, а у оквиру њих царинске стопе укинути или знатно снижити (у односу на тренутни ниво).

ц) Нецаринске баријере. Споразумом ЦЕФТА утврђене су обавезе земаља чланица да, осим царина, приступе усаглашавању нецаринских баријера (техничких и административних) у размени, како би се употпунио процес либерализације у међусобној трговини. Предвиђено је да земље чланице ступе у преговоре за закључивање споразума о хармонизацији њихових (националних) техничких прописа и стандарда, као и санитарних и фитосанитарних мера, у складу са Споразумом СТО о примени техничких баријера у трговини, односно санитарних и фитосанитарних мера.⁴

д) Јавне набавке. Споразум ће довести до усаглашавања јавних набавки са стандардима СТО. Предвиђено је да се у свим земљама региона изврши отварање тржишта јавних набавки, односно да се елиминише дискриминација при јавним набавкама. На тендерима за било какве набавке државних органа биће обезбеђен једнак третман свим понуђачима из региона на транспарентан и разуман начин. То значи да ће после либерализације јавних набавки домаћа предузећа бити изједначена са предузећима из осталих држава чланица ЦЕФТА, као што ће и домаћа

⁴ Рок за закључивање споразума о међусобном признавању и хармонизацији је 31. децембар 2010. године.

предузећа бити равноправна са предузећима у тим земљама. Укидање привилегованог положаја за домаћа предузећа и омогућавање иностраним предузећима да под истим условима (као и домаћа предузећа) учествују на тендерима за јавне набавке, резултираће повећањем конкуренције и квалитетнијом и јефтинијом набавком, што ће донети и уштеде у буџету свакој чланици ЦЕФТА.⁵

е) Заштита страних улагања. Земље чланице су споразумом преузеле обавезу остваривања једнаког третмана и пуне заштите и сигурности улагања која потичу из других земаља потписница. Оне неће уводити дискриминаторне мере у погледу оснивања, управљања, проширивања, продаје или ликвидације предузећа било које земље на својој територији. Крајњи циљ је формирање заједничког инвестиционог тржишта, са усаглашеним инвестиционим политикама и амбијентом једнаких услова за инвестиције.

Споразум ЦЕФТА има и одређених недостатака, а највећи је управо у појави бројних нецаринских препрека, упркос томе што су земље ЦЕФТА дужне да их отклоне. Јер, применом нецаринских баријера могу се остварити ефекти идентични класичним ограничењима у увозу робе. Наиме, извоз и увоз једне земље може бити знатно отежан, па и онемогућен, због проблема на које наилазе учесници у спољнотрговинском послу. Најчешће нецаринске препреке у трговини односе се на проблеме:

а) у прикупљању документације потребне за извршење увозно-извозног посла, као што је: повећање броја докумената (којима се регулише извоз и увоз) и трошкова дажбина за обезбеђење докумената, дуготрајна процедура издавања дозвола, итд;

б) на граничном прелазу, од великог администрирања и неусклађености радног времена инспекцијских (санитарних, ветеринарских) и царинских служби на граничном прелазу, до повећања трошкова анализе од стране институција (института, лабораторија), овлашћених за контролу квалитета узорковане робе, спорости и самовољног понашања и др.;

ц) међусобног непризнавања сертификата фитосанитарних, санитарних и ветеринарских контрола. У земљама ЦЕФТА мали је број међународно признатих сертификационих институција (нпр. уверење о радиолошкој исправности издају само четири института у Србији). Још увек нису донети споразуми о међусобном признавању сертификата о квалитету, што значи да свака земља, за себе, обавља ову контролу. У пракси се узорци исте робе испитују два пута – у земљи извозници и земљи увозници;

д) у вези са утврђивањем и контролом правила о пореклу робе и сл.

Основне карактеристике (допринос) Споразума „ЦЕФТА 2006“

Користи од Споразума ЦЕФТА су вишеструке и знатно превазилазе оквир региона којем ове земље припадају. Он се може анализирати са економског становишта, али од не мањег значаја су и политички, еколошки, техничко-технолошки и други аспекти Споразума.

⁵ Рок у којем потписнице ЦЕФТА морају да обезбеде недискриминацију у погледу јавних набавки је 1. мај 2010. године. Према досадашњем Закону о јавним набавкама у Србији, домаћа предузећа имала су повластицу од 20% у цени, у односу на сва страна предузећа.

Основне карактеристике Споразума у области економије могле би се изразити на следећи начин:

– *повећање робне размене између земаља чланица ЦЕФТА*. Међународна трговина не зависи од воље неке земље да буде или не буде активни учесник, већ је то нужност. Један од услова за остваривање бржег привредног развоја је у излагању сопствене економије утицајима са светског тржишта. Што је земља мања и, уз то, економски неразвијенија, утолико су веће потребе њеног отварања према иностранству. Карактеристично је да земље југоисточне Европе представљају мале економије, на приближно истом нивоу развоја и са недовољно развијеном конкуренцијом. Приход који остварују од извоза ни изблиза не може да задовољи њихове амбициозне развојне потребе, због чега не могу избећи дефицит трговинског и платног биланса. Споразумом ЦЕФТА остварује се знатно повољнији приступ предузећа на тржишту југоисточне Европе, што ће допринети порасту размене између земаља које припадају овом региону. Извозом производа без плаћања царинских дажбина, или уз њихово смањење, повећана је конкурентност производа наших предузећа у региону. Истовремено, проширен је избор тржишта са којих се могу набавити сировине без плаћања увозних дажбина. То је и природно очекивати, с обзиром на близину тржишта и чињеницу да су то умногоме комплементарне привредне структуре, првенствено бивше југословенске републике. Либерализација у трговини постаје снажан мотивациони чинилац раста продуктивности, инвестиција и запослености, што ће се, у коначном, одразити и на повећање конкурентности домаћих произвођача у региону, и шире.

– *јачање дугорочне производне кооперације*. Споразумом ЦЕФТА олакшано је успостављање прекограничне заједничке производње, захваљујући могућности примене дијагоналне кумулације порекла робе, у трговини између земаља региона, која се заједнички производи у више земаља потписница. На тој основи могле би се остварити економичније трансформације и потпуније коришћење расположивих производних капацитета.

– *пораст инвестиционе активности*. У економским односима Србије са земљама југоисточне Европе сарадња се најчешће сводила на чисту купопродају, првенствено прехрамбених производа, пољопривредних сировина, електричне енергије, обојених метала, текстила и сл., што је карактеристика трговине између земаља у развоју. Као резултат интензивирања међусобне трговинске размене и јачања регионалне привредне кооперације, за очекивати је јачање узајамног поверења и афирмацију нових односа, прокламованих Споразумом ЦЕФТА. На тој основи могу се остваривати квалитетнији видови међусобне сарадње, као што су заједничка улагања, гринфилд инвестиције итд. То би био позитиван сигнал страним инвеститорима, изван региона, за улагања у привреду наше земље, као битној претпоставци подизања технолошког нивоа производње и конкурентске способности домаћих предузећа на тржишту југоисточне Европе.

– *повећање извозних могућности земаља чланица ЦЕФТА изван региона југоисточне Европе*. Значај Споразума је у доприносу процесу интеграције земаља потписница ЦЕФТА у Европску унију, односно у побољшању њихове припремљености за приступање овој интеграцији. Споразумом ЦЕФТА предвиђена је могућност коришћења кумулације порекла и изван овог региона (нпр. са земљама ЕУ и ЕФТА). Међутим, да би било која земља чланица ЦЕФТА могла да кумулира порекло робе произведене у земљама потписницама Споразума, у размени са земљама изван региона ЦЕФТА неопходно је да свака од њих, по испуњењу одговарајућих услова, закључи билатер-

рални споразум којим ће се дозволити таква билатерална кумулација порекла. То би био споразум о стабилизацији и придруживању Европској унији, који може бити закључен након испуњења услова које је утврдила ова интеграција.

– *заштита правила конкуренције (уколико то услови налажу)*. Земље потписнице ЦЕФТА обавезале су се на предузимање заштитних мера које имају за циљ спречавање или ограничавање конкуренције, као резултат споразума између предузећа.⁶ Исти ефекти остварују се и доделом помоћи од стране државе, јер се тим путем фаворизује одређена роба и нарушава конкуренција. Такви поступци сматрају се противним правилном функционисању Споразума. Земља чланица ЦЕФТА која сматра да таква пракса може да проузрокује озбиљну штету или већ трпи одређене последице, може предузети одговарајуће билатералне мере заштите према земљи извозници (чланица ЦЕФТА) у форми увећане царине.

– *отклањање озбиљних тешкоћа у платном билансу*. Уколико се нека од земаља чланица ЦЕФТА суочава са таквим тешкоћама, Споразум дозвољава примену рестриктивних мера увоза, у складу са правилима СТО. Мере морају бити ограниченог рока трајања, односно не смеју прелазити границу неопходну за побољшање стања платног биланса. Упоредо са поправљањем салда платног биланса, ове мере морају постепено слабити, да би биле укинуте када услови више не буду оправдавали њихово одржање.

Преференцијални третман робе домаћег порекла

Ступањем на снагу Споразума ЦЕФТА⁷ престали су да важе билатерални споразуми о слободној трговини, у оквиру Пакта за стабилност југоисточне Европе. Споразумом ЦЕФТА остварују се значајне предности у односу на раније билатералне трговинска аранжмане. Њиме су замењена 32 билатерална споразума о слободној трговини у региону, примењивана од 2001. године. Ове споразуме карактерисале су различите шеме либерализације, што је знатно компликовало трговинске односе између земаља региона.

Са споразумом ЦЕФТА омогућава се увоз робе без плаћања царине, или уз плаћање царине у мањем износу, уколико робе имају порекло из друге земље у оквиру зоне. На робу с пореклом не плаћају се ни друге дажбине, као што су пољопривредне дажбине (прелевмани, сезонске царине и дажбине за царинско евидентирање). За разлику од раније закључених међусобних споразума о слободној трговини, којима је била дозвољена само билатерална кумулација порекла, Споразумом је дата могућност примене дијагоналне кумулације порекла робе, у трговини између земаља региона.

Билатерална кумулација порекла примењује се између два партнера. Примера ради, земља „А“ (чланица ЦЕФТА) увезла је вунену тканину из земље „Б“ (потпи-

⁶ Споразумом се утврђује обавеза држава потписница да од 1. маја 2010. године примењују принципе конкуренције (уређене по правилима СТО и ЕУ) на сва предузећа.

⁷ Народна скупштина Србије усвојила је Закон о потврђивању Споразума о измени и приступању Споразума о слободној трговини у централној Европи ЦЕФТА 2006, 24. септембра 2007. године („Сл. гл. РС“ бр. 88/07). Споразум је ступио на снагу 24. октобра 2007. године, када је наша земља и званично постала чланица ЦЕФТА 2006.

снице Споразума). Иако је вунена тканина пореклом из земље „Б“, она се при извозу мушког одела у земљу „Б“ третира као да је пореклом из земље „А“, јер финални производ води порекло из земље „А“. Уколико се овако произведено одело извози у било коју земљу чланицу ЦЕФТА, одело би такође имало порекло земље „А“, али тада не би била примењена билатерална, већ дијагонална кумулација порекла.

Дијагонална кумулација примењује се између три и више земаља. Претпоставимо да једна земља чланица ЦЕФТА извезе сировине у другу земљу, такође чланицу ЦЕФТА, чија је намера да након одређених дорадних радњи изврши извоз полу-производа. Поступком дораде променило би се порекло робе – то би био производ са пореклом из друге земље, који би се, као такав, извозио у трећу земљу, чланицу ЦЕФТА. У тој земљи наставља се процес прераде, до израде финалног производа, за којим постоји тражња на тржишту четврте земље, потписнице Споразума. Опет би дошло до промене порекла робе. Порекло робе је из оне државе чланице ЦЕФТА у којој је производ финализован. Роба која је произведена у оквиру региона ЦЕФТА носи ознаку „Made in SEE“, што ће стимулисати не само трговинску размену, већ и производну сарадњу између предузећа земаља чланица ЦЕФТА. Битно је истаћи да се царина и дажбине плаћају само на оне компоненте производа које су без порекла.

Са потписивањем споразума о стабилизацији и придруживању свих земаља чланица ЦЕФТА и Европске уније, у дијагоналну кумулацију порекла улазиће и сировине из земаља Европске уније и ЕФТА. Односно, бесцарински режим ће се проширити и на све земље чланице ЕУ и ЕФТА (Норвешку, Исланд, Швајцарску и Лихтенштајн). Тако је, осим кумулације порекла са компонентама из земаља ЦЕФТА, а након одмрзавања Прелазног трговинског споразума са ЕУ (од 2010. године), Србији омогућена кумулација порекла и са компонентама из ЕУ. Односно, наша земља може извозити робу са преференцијалним третманом и у земље чланице ЕУ, уколико она има статус робе домаћег порекла. На основу тог статуса, производи које земље ЕУ увозе из Србије ослобођени су плаћања царине или је царинска стопа знатно нижа. Ово уверење захтевају царинске власти ради примене одређених погодности (нпр. нижа царинска стопа или без обавезе плаћања царина и других дажбина при увозу робе).

Царинске повластице при увозу робе у земље ЦЕФТА 2006, као и земље ЕУ, могу се користити уколико је царинском органу поднет један од следећих докумената:

1. уверење о домаћем пореклу робе ЕУР. 1, или
2. изјава коју извозник даје на факури или доставници или другом комерцијалном документу, односно „изјава на факури“.

Уверење о пореклу домаће робе (преференцијално уверење) обавезан је документ (јавна исправа) који се подноси на увид царинским органима земље увознице, и то за:

- стицање права без царинског увоза робе из Србије у ЕУ;
- стицање права бесцаринског увоза робе из Србије у све земље чланице ЦЕФТА 2006. Такође, увоз производа из било које земље чланице ове групације у Србију, уз који иде овај документ, не подлеже обавези плаћања царинских и других дажбина, и
- стицање сигурности купца или земље увознице, изван ЕУ и ЦЕФТА 2006, који на основу уверења о домаћем пореклу робе жели да добије робу која није предмет

реекспорта. Примера ради, Белорусија не даје преференцијални третман нашој роби, али захтева уверење о домаћем пореклу, и то искључиво ФОРМ А, као доказ о српском пореклу робе.⁸

Уверење о домаћем пореклу робе ЕУР.1 издају царински органи земље извознице. За ту сврху извозник или његов овлашћени представник (чинећи то на одговорност извозника) подноси:

- а) писани захтев за издавање уверења, заједно са изјавом извозника која садржи довољно података о роби, на основу којих се може извршити њена идентификација;
- б) попуњен образац Уверења о домаћем пореклу робе ЕУР. 1;
- ц) потребне доказе.

Поменути образци попуњавају се на једном од језика уговорних страна (извозника или увозника) или на енглеском језику, а у складу са одредбама законодавства земље извознице.

Уверење о домаћем пореклу робе издаје се за производе који се могу сматрати производима са пореклом из земље извознице (произведени у потпуности у земљи извозници), из Европске уније или из било које земље чланице ЦЕФТА 2006, ако испуњавају прописане услове. На пример, производима пореклом из Србије сматрају се и производи добијени у Србији, а садрже материјале пореклом из било које друге земље чланице зоне или ЕУ, под условом да су у процесу производње битно промењена првобитна својства увозних материјала, односно да су прошли довољну обраду или прераду. У чл. 4 Уредбе о царински дозвољеном поступању са царинском робом, пуштању царинске робе и наплати царинског дуга („Сл. гл. РС“ 127/03, 20/04, 24/04, 63/04, 104/04, 44/05, 71/05, 76/05, 106/05, 5/06, 47/06) наведено је да су битно промењена својства робе, односно да је роба била „предмет довољне обраде или прераде“ ако се увезена роба разврстава у један тарифни број царинске тарифе, а новопроизведена роба у други тарифни број или ако вредност увезене робе (сировине репроматеријал и др.), пореклом из других држава, коришћене у току процеса производње, није веће од 50% вредности новопроизведене робе.

Уверење о домаћем пореклу робе може бити издато за робу која је стекла статус домаће робе:

- а) на основу примене кумулације порекла (домаћег порекла и порекла друге земље, чланице ЦЕФТА 2006 или ЕУ и ЕФТА);
- б) без примене кумулације порекла (ако је производ у потпуности произведен у земљи извозници).

Један од начина стицања порекла уписује се, као изузетно значајан, у Уверење ЕУР 1, у рубрику 7 (Напомена), према следећем:

– уколико је порекло стечено применом кумулације са материјалима пореклом из земље потписнице Споразума, ЕУ, Исланда, Норвешке, Швајцарске, Лихтенштајна и Турске: „**CUMULATION APPLIED WITH**“..... (име земље/аља или територије/а), или

– уколико је порекло стечено без примене кумулације са материјалима пореклом из земље чланице ЦЕФТА или из других наведених земаља: „**NO CUMULATION APPLIED**“.

⁸ Има земаља које, уместо уверења о домаћем пореклу робе ЕУР. 1, које издаје царинарница, захтевају то исто уверење на образцу ФОРМ А, које издаје Привредна комора Србије: САД, Канада, Бразил, Аргентина, Јапан, Аустралија, Нови Зеланд, Украјина, Белорусија и др.

Захтев за издавање уверења подноси се уз **декларацију извозника**. У случају потребе, а на захтев царинског органа, подносилац захтева за издавање предметног уверења дужан је да поднесе на увид и додатна документа којима се доказује порекло производа на који се то односи. Ако царински орган утврди да је роба пореклом из Србије, на основу података из приложених докумената и извршеног прегледа робе, издаће Уверење о домаћем пореклу робе ЕУР. 1. То ће учинити уписивањем његовог броја у предвиђену рубрику, потписом овлашћеног царинског службеника и оверавањем печатом царинске испоставе. У супротном, одбиће захтев за издавање уверења.

Уверење ЕУР.1 царински орган ставља на располагање извознику, након обављеног извозног царињења. Захтев за издавање ЕУР 1 чува се три године због евентуалне интервенције ако царински орган из било које земље ЕУ или из зоне, као увознице, посумња у веродостојност документа и тачност података о правом пореклу робе. На захтев царинских органа земље увознице, наша земља је дужна да омогући проверу аутентичности докумената или података о правом пореклу робе. Тада управа царине, самостално или са релевантним органима из земље која је изразила сумњу, може извршити накнадну контролу. Уколико се потврди сумња, оштећена земља има право на новчано обештећење за период у којем је извршен увоз робе са лажним подацима.

Декларација извозника

Ја, доле потписани, извозник робе наведене на полеђини листе:

ИЗЈАВЉУЈЕМ да роба испуњава услове потребне за добијање приложеног уверења.

НАВОДИМ околности на основу којих роба испуњава те услове:

.....
.....
.....

ПОДНОСИМ следећа доказна документа (документи о увозу, уверење о циркулацији робе, фактуре, декларације произвођача, итд.):

.....
.....
.....

ОБАВЕЗУЈЕМ СЕ да, на захтев надлежних органа, поднесем сваки додатни доказни документ који ти органи сматрају потребним ради издавања приложеног уверења, као и да прихватим сваки евентуални преглед од стране поменутих органа мог књиговодства и услова у којима је горе наведена роба произведена.

МОЛИМ издавање приложеног уверења за робу.

У .....

на дан .....

(Потпис)

Образац Уверења о домаћем пореклу робе ЕУР. 1

1. Извозник (назив, пуна адреса, земља)	ЕУР. 1 БР. А Н ^о 290157		
	Пре попуњавања обрасца видети објашњење на полеђини		
3. Прималац (назив, пуна адреса, земља)	2. Уверење које се користи у преференцијалној размени између ..... И ..... (навести земљу, групе земаља или територију о којој је реч)		
	4. Земља, група земаља или територија чији се производи сматрају производима који задовољавају критеријуме о пореклу	5. Земља, групе земаља или територија у коју се упућује роба	
6. Информације у вези са превозом (факултативно)	7. Напомена		
8. Редни број, ознаке, бројеви и врсте; ⁽¹⁾ назив производа	9. Бруто маса (кг) или друга јединица мере (1, м ³ , итд.)	10. Фактуре (факултативно)	
ОВЕРА ЦАРИНСКОГ ОРГАНА Овера декларације Документ о извозу; ⁽²⁾ Модел ..... Бр. .... Царинарница ..... Земља или територија издавања ..... У ..... на дан .... (Потпис)	12. ДЕКЛАРАЦИЈА ИЗВОЗНИКА Ја, доле потписан, изјављујем да горе наведена роба испуњава услове који се захтевају за добијање овог уверења У ..... на дан .... (Потпис)		
13. ЗАХТЕВ ЗА ПРОВЕРУ, упућује се:	14. РЕЗУЛТАТ ПРОВЕРЕ		
Тражи се контрола веродостојности и исправности овог решења У ..... на дан ..... Печат ..... (Потпис)	На основу прегледа констатовано је ⁽¹⁾ ☐ да је ово уверење издала наведена царинарница и да су наводи у уверењу тачни ☐ да ово уверење није веродостојно ни исправно (видети приложене примедбе) У ..... на дан ..... Печат ..... (Потпис) ⁽¹⁾ Означити крстићем одговарајући резултат		

НАПОМЕНА:

1. У уверењу се не сме ништа избрисати нити дописати. Евентуалне измене морају се унети прецртавањем погрешних навода и додавањем потребних података. Сваку такву измену треба да одобри издавалац уверења и да је овере царински органи земље или територије где је уверење издато.

2. Производи наведени у уверењу треба да буду уписани без прореда, а испод сваког производа треба да буде убележен редни број. Непосредно испод последњег производа треба подвући водоравну црту. Неиспуњени простор треба прецртати, тако да се онемогућава свако надокнадно додавање.

3. Роба се означава на начин уобичајен у трговини, уз довољно података ради идентификације.

Производи чије је порекло из земаља ЦЕФТА ће при увозу у другу земљу чланици имати олакшице из Споразума, уколико је уместо Уверења ЕУР.1 поднета „**изјава на фактури**“ као алтернативни доказ. Изјаву може сачинити **овлашћени извозник**.⁹ Царински орган (Управа царина) може на писани захтев извозника одобрити статус „овлашћеног извозника, ако често испоручује производе (без обзира на вредност производа), на основу Споразума ЦЕФТА. Царински орган процењује да ли извозник испуњава прописане услове за доделу статуса овлашћеног извозника, првенствено с обзиром на искуство из дотадашње праксе царинења робе од стране подносиоца захтева (извозника):

- да ли коректно примењује прописе о царинењу;
- да ли познаје важећа правила о пореклу робе;
- да ли преузима одговорност за коришћење овлашћења, посебно за нетачно навођење порекла робе и сл.

Након одобрења царински орган додељује број царинског овлашћења, који увек мора да буде назначен у изјави на фактури. У случају непрописног коришћења Управа царине може да повуче дато одобрење. На основу овлашћења извозник сачињава „**изјаву на фактури**“ тако што писаћом машином, утискивањем или штампањем на фактури, доставници или било којем другом комерцијалном документу (који детаљно описује производе о којима је реч и тако омогућује њихову идентификацију), уноси прописану изјаву, у зависности од тога да ли је статус домаће робе стечен са, или без кумулације порекла робе, према следећем:

„Извозник производа обухваћених овом исправом (царинско овлашћење бр. __) изјављује да су, осим ако је другачије изричито наведено, ови производи с р п с к о г преференцијалног порекла“.

- cumulation applied with ..... (name of the country(s) or territory (s)) ili
- no cumulation applied

Одговорно лице:

⁹ Изјаву може сачинити и било који извозник, за било коју пошиљку која се састоји од једног или више пакета који садрже производе са пореклом и чија укупна вредност не прелази 6.000 евра.

Изјава на фактури садржаваће прву напомену на енгл. језику – **cumulation applied with .....** (name of the country(s) or territory (s)) – уколико је порекло стечено применом кумулације са материјалима пореклом из земље потписнице Споразума, ЕУ, Исланда, Норвешке, Швајцарске, Лихтенштајна и Турске. Уколико је порекло стечено без примене кумулације са материјалима пореклом из земље чланице ЦЕФТА или из других, претходно наведених земаља, изјава на фактури садржаваће другу напомену – **no cumulation applied**.

Овлашћени извозник дужан је да на захтев царинског органа, периодично, достави доказе о пореклу и омогући увид у исправност коришћења царинског овлашћења. Уколико се утврди да је овлашћени извозник правио грешке или злоупотребавао овлашћење, царински органи имају право да повуку овлашћење.

Компаративна анализа размене Србије са главним партнерима, чланицама ЦЕФТА

Тржиште ЦЕФТА, са око 30 милиона становника, други је по значају спољнотрговински партнер наше земље, после Европске уније.¹⁰ Истовремено, то је једини регион са којим Србија има континуирани суфицит у робној размени.

Извоз наше земље у државе чланице ЦЕФТА се, у току неколико година од закључења Споразума, усталио на око 32% од укупног извоза, док увоз износи свега 8% од укупног увоза. Око 98% наше спољнотрговинске размене са земљама ЦЕФТА отпада на размену са бившим југословенским републикама: Босном и Херцеговином, Хрватском, Македонијом и Црном Гором. У наредном периоду од битног је значаја усмеравање у повећање учешћа у размени домаћих предузећа на тржишта ових земаља, главних спољнотрговинских партнера у региону.

У **2006. години** спољнотрговинска робна размена наше земље са главним спољнотрговинским партнерима – чланицама ЦЕФТА (БиХ, Црна Гора, Хрватска и Македонија) износила је 2.943,5 милиона \$. Од тога, извезено је робе у вредности 1.916,6 милиона долара, а увезено у вредности 1.026,9 милиона долара. У току године остварен је суфицит у трговинској размени са овим земљама од 889,7 милиона долара, док је покривеност увоза извозом била 186,6%. Наша земља остварила је суфицит у робној размени са Црном Гором, БиХ и Македонијом, док је са Хрватском имала дефицит у износу 83,3 милиона долара.

У **2007. години** спољнотрговинска робна размена износила је 4.240,4 милиона долара, што је у односу на 2006. годину повећање за 44,1%. При томе, вредност извоза износила је 2.760,9 милиона долара, а вредност увоза 1.479,5%, што указује на то да је извоз повећан за 44,1%, за колико је повећан и наш увоз (у односу на 2006.

¹⁰ Тржиште Европске Уније, са око 500 милиона становника, традиционално је најважније тржиште српских предузећа у извозу и увозу робе. На ово тржиште наша земља пласира око 56% свог извоза, а исто толико од укупног увоза такође потиче са тог тржишта. Сасвим сигурно, то ће и у будућности бити кључно тржиште, али неповољна околност је што увоз из ове групе земаља знатно надмашује извоз, због чега наша земља остварује висок спољнотрговински дефицит, по годинама: –3.021,6 милиона долара (2006); –5.171,1 милиона долара (2007); –6.248,3 милиона долара (2008) и –4.090,6 милиона долара (2009).

годину). У тој години (као и у претходној), наша земља је остварила позитивне спољнотрговинске резултате. Суфицитиран салдо робне размене повећан је на 1.281,4 милиона долара (или за 44% у односу на 2006. годину). Једина земља са којом наша земља има дефицит јесте Хрватска. У току 2007. године повећан је извоз наше земље за 31,8%, али је повећан и увоз за 58,4%, што је резултирало повећањем спољнотрговинског дефицита са том земљом, за 138,7%, у односу на 2006. годину.

У **2008. години** спољнотрговинска робна размена износила је 5.240,3 милиона долара, од чега је вредност извоза 3.553,5, а вредност увоза 1.686,8 милиона долара. У односу на 2007. годину обим размене повећан је за 23,6%, док је извоз повећан 28,7%, а увоз 14,0%. Спољнотрговински суфицит наше земље са овом групом земаља износио је 1.866,7 милиона долара, што је пораст за 45,7%, у односу на 2007. годину. Повећана је и покривеност увоза извозом са 186,6% (2007. год.), на 210,7% (2008. год.). Позитиван спољнотрговински резултат у 2008. години је и смањење негативног салда биланса робне размене са Хрватском, јер је он преполовљен у односу на претходну (2007) годину.

У **2009. години** није настављен тренд из претходних година. Спољнотрговинска робна размена износила је 3.801,2 милиона долара, што је смањење за 27,5%. При томе, вредност извоза наше земље, у четири земље региона ЦЕФТА, смањена је за 28%, док смањење вредности увоза износи 34,2%. Износ спољнотрговинског суфицита са овом групом земаља смањен је са 1.866,7 на 1.318,0 милиона долара (или за 30%), као и покривеност увоза извозом (за четири процентна поена).

Уколико упоредимо податке из прве године (2006) и последње (2009) посматраног периода, долазимо до следећих закључака:

1. *Извоз.* Повећан је извоз Србије у све земље региона. Највећи обим извоза Србија има са БиХ, што указује да је то наш најважнији увозни партнер у региону. Највећи пораст извоза забележен је са Македонијом (42,9%), а најмањи са Хрватском (11,1%). Укупан извоз у све четири земље повећан је са 1.916 милиона долара (колико је износио 2006. године), на 2.559,6 милиона, што је повећање за 33,5%.

2. *Увоз.* Највећи увоз из региона остварен је из БиХ. Из те земље највећи је и пораст увоза (око 28%), док је из осталих земаља региона повећање увоза било доста уједначено (од 15–18%). Укупан увоз из свих земаља региона повећан је са 1.026,9 милиона долара (2006. год.) на 1.241,6 милиона (2009. год.), или за 20,9%.

3. *Салдо робне размене.* У свим годинама посматраног периода, наша земља имала је позитиван салдо робне размене, осим са Хрватском. Највећи суфицит у робној размени остварен је са Црном Гором (467 милион долара 2006. године, а 664,4 милиона долара 2009. године, што је пораст за 42,2%). Дефицит робне размене Србије са Хрватском повећао се за 83,3 милиона долара (2006. год.) на 117,3 милиона долара (2009. год.). Укупан позитиван салдо робне размене повећао се са 889,7 милиона долара (колико је износио у 2006. год.), на 1.318,0 милиона (2009. год.), што чини повећање суфицита за 428,3 милиона долара.

4. *Покривеност увоза извозом.* С обзиром на то да је вредност извоза наше земље редовно премашивала вредност увоза (осим са Хрватском), покривеност увоза извозом била је већа од 100%. Највећу покривеност увоза извозом наша земља има са Црном Гором (413,1% у 2006. год, односно 486,7% у 2009. год.), а најмању са Хрватском (75,1% у 2006. год, односно 70,4% у 2009. год.). У односу на све земље региона, покривеност увоза извозом повећала се са 186,6% (2006. год.) на 206,1% (2009. год.).

Робна размена Србије са главним спољнотрговинским партнерима – потписницима споразума ЦЕФТА
у милионима УСД

Држава	2006.				2007.				2008.				2009.			
	Извоз	Увоз	Салдо робне разме- не	Покри- веност увоза извозом (%)	Извоз	Увоз	Салдо робне разме- не	Покри- веност увоза извозом (%)	Извоз	Увоз	Салдо робне разме- не	Покри- веност увоза извозом (%)	Извоз	Увоз	Салдо робне разме- не	Покри- веност увоза извозом (%)
Бих	749,0	343,0	406,0	218,4	1.042,1	516,7	525,4	201,7	1.338,7	644,5	694,2	207,7	1.015,5	439,8	575,7	230,9
Црна Гора	616,3	149,2	467,1	413,1	950,9	132,0	818,9	720,4	1.287,3	202,3	1.085,0	636,3	836,2	171,8	664,4	486,7
Хрватска	251,0	334,3	-83,3	75,1	330,8	529,5	-198,8	62,5	434,5	531,0	-96,5	81,8	278,8	396,1	-117,3	70,4
Македо- нија	300,3	200,4	99,9	149,8	437,1	301,2	135,9	145,1	493,0	309,0	184	159,5	429,1	233,9	195,2	183,4
Укупно	1.916,6	1.026,9	889,7	186,6	2.760,9	1.479,5	1.281,4	186,6	3.553,5	1.686,8	1.866,7	210,7	2.559,6	1.241,6	1.318,0	206,1

Подаци Републичког завода за статистику Србије

Спољнотрговинска размена са земљама ЦЕФТА има приоритетан значај за Србију, јер су то економски сличне земље. Широк је дијапазон производа које наша земља може да пласира на ова тржишта, с обзиром на наше извозне могућности, потребе, менталитет и навике становништва у тим земљама. Значајна ограничења у трговинској размени са земљама ЦЕФТА произилазе из неповољне структуре српског извоза. Неповољна околност је што је суфицит у размени са овим земљама остварен захваљујући, првенствено, извозу житарица, меса, дрва, гвожђа, челика и разних врста пића, што је карактеристика извоза неразвијених земаља.

Промена структуре извозних производа Србије остварива је само у дугом року. Решење тог проблема услов је раста конкурентности, односно повећања извозне способности српске привреде. Проблем је утолико већи што је из земаља ЦЕФТА Србија највише увозила, такође, гвожђе, челик, електричну енергију, камен, угаљ и обојене метале. Због тога што су у структури робне размене наше земље са земљама ЦЕФТА били недовољно заступљени индустријски производи високог степена обраде, може се очекивати да ће већа примена дијагоналне кумулације са земљама у региону и са земљама Европске уније довести до квалитативних промена у економији наше земље, као што су: пораст производње, запослености, конкурентности и, на тој основи, пораст робне размене са иностранством.

Закључак

Од либерализације трговине у региону ЈИЕ користи ће имати како предузећа тако и потрошачи. Ефикаснијим произвођачима пружају се могућности за повећање извоза и побољшање пословног успеха. Домаћи потрошачи су у позицији да своје потребе задовољавају јефтинијим производима из увоза.

Слободна трговина је и у најширем интересу било које земље чланице ЦЕФТА 2006. То су, умногоме, комплементарне привреде, приближно истог нивоа развијености. Примена овог споразума је од великог значаја и за нашу земљу:

- остварује се „тржишна утакмица“ која води повећању робне размене. Већа конкуренција из иностранства мотивисаће домаће произвођаче на повећање продуктивности. Регион ЈИЕ постаје „вежбалиште“ на којем се земље потписнице припремају, по важећим правилима ЕУ и Светске трговинске организације, за приближавање Европској унији. На тој основи очекује се трајно отклањање спољнотрговинског дефицита са неким од тих земаља. Зона слободне трговине је други најзначајнији партнер Србије после ЕУ. Србија остварује суфицит у трговини са БиХ, Црном Гором и Македонијом, а са Хрватском има дефицитаран салдо;

- већи прилив страног капитала, јер ће се на основу уверења о домаћем пореклу робе лакше пласирати производи у друге земље региона;

- побољшање нивоа технолошке инвентивности и других неценовних фактора конкурентности, што ће омогућити бржи продор робе из наше земље, не само у земље ЈИЕ, већ и ЕУ.

Споразумом ЦЕФТА убрзава се процес европске интеграције, односно остварује се добра припрема за прикључење ЕУ. То се потврђује на примеру Словеније, Пољске, Чешке, Словачке и Мађарске, а затим Бугарске и Румуније, које су, као

чланице ЦЕФТА, постале и пуноправне чланице Европске уније. Споразум ЦЕФТА 2006 је, такође, у функцији припрема Србије за убрзано приступање Европској унији и значајан генератор привредног развоја наше земље. Домаћа предузећа која се на том „вежбалишту“ не припреме за улазак у Европску унију, односно не буду у стању да издрже утакмицу на тржишту земаља ЦЕФТА, имају мале шансе за опстанак на тржишту Уније.

Литература

1. Богићевић, Т.: ЦЕФТА 2006. Примена правила о пореклу робе, Институт за економску дипломатију, Београд, 2007.
2. Косовац, М.: Међународна правила и конвенције, општи услови и добри пословни обичаји, Желнид, Београд, 1996.
3. Лазаревић, Б., Драговић, Д. и др.: Приручник о новим царинским исправама, Желнид, Београд, 1996.
4. Лопандић, Д.: Регионалне иницијативе у југоисточној Европи, Институт за међународну политику и привреду – Европски покрет у Србији, Београд, 2001.
5. Степановић Грајић, С.: Практикум за међународно пословно – правне трансакције и интеграције, Београд, 2007.
6. Споразум о изменама и приступању Споразуму о слободној трговини у централној Европи (ЦЕФТА 2006), Царински преглед, бр. 8–9/07.
7. Уредба о царински дозвољеном поступању са царинском робом, пуштању царинске робе и наплати царинског дуга („Сл. гл. РС“ 127/03, 20/04, 24/04, 63/ 04, 104/04, 44/05, 71/05, 76/05, 106/05, 5/06, 47/06).
8. Уредба о издавању уверења и оверавању исправа које прате робу при извозу или увозу („Сл. гл. РС“ 77/03).